

■ Dr. Karsai Krisztina***Büntetőeljárás és uniós jog, avagy a büntetőjogásznak is le kell nyelnie az integráció békáját****Bevezetés**

A különösnek is tekinthető címválasztást az a tény indokolja, hogy az európai uniós integráció a tagállami jogrendszerek – ahogy ma már ezt látni lehet – egészével lép kölcsönhatásba, az integráció szempontjából a belső jogági megkülönböztetések és jogági határvonalak fontossága megfakul, s így nem lehet vitatni, hogy e kölcsönhatás a közjog legérzékenyebb területét, a büntetőjogot sem hagyja érintetlenül. E tény azonban a belső büntetőjogot művelő jogászi szakma nehezen fogadja el, mivel hajlamos úgy kezelni az integráció belső jogot érintő folyamatait, mint ahogy a klasszikus nemzetközi jogi hatásokra is tekint: azazhogy a büntetőjogra azok nem vonatkozhatnak.

Az integráció jogának fejlődése egyre nyilvánvalóbbá tette mind ténylegesen, mind pedig a jogi normák szintjén is, hogy létezik kölcsönhatás büntetőjog és uniós jog között, ezért mégha a téma kiválóan alkalmas is a fanyalgásra, a büntetőjogot érintő befolyást el kell fogadni. Ez az integráció békája a büntetőjogász számára.

Ebben a munkában e kölcsönhatás egyik lényeges aspektusát kívánom röviden bemutatni, méghozzá azt, hogy a belső (illetve a magyar) büntetőeljáráshoz, illetve annak jogához hogyan kapcsolódhat az uniós jog. Az uniós jog mint joganyag a legtágabb értelemben mindhárom jelenlegi uniós pillér jogát magában foglalja, s ebben az értelemben mind az első pilléres közösségi jog, mind pedig a második és a harmadik pillér joga is uniós jog. Ennél szűkebben is meghatározható az uniós jog, amennyiben csak a kormányközi alapokon nyugvó joganyagot tekintjük annak. Ehelyütt az első meghatározást alkalmazom, s ennek megfelelően a büntetőeljárás és az uniós jog közötti

* A szerző egyetemi adjunktus a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszékén, Deák Ferenc ösztöndíjas.

összefüggéseket egyfelől szűkebben a közösségi jog (első pillér), majd másrésről a harmadik pilléres jog felől közelítve igyekszem leírni.

1. Büntetőeljárás és közösségi jog

A büntetőeljárás feladata az igazság, a valóságnak megfelelő tényállás megállapítása és a törvényesség érvényesítése¹, a büntetőeljárás az állami büntetőigény érvényesülésének meghatározott keretek közötti színtere. Ezen a szinten a bíróság a saját állama büntetőigényének szerez érvényt, miközben a nemzeti jogot alkalmazza. Ha a nemzeti jog és a közösségi jog kölcsönhatásában az eljárási jogot érintő kapcsolódási pontokat keressük, a legáltalánosabb és legkézenfekvőbb a *szükségyszerűség tétele*, hiszen a büntetőeljárás adja meg a kereteit a büntetőjogi felelősségre vonásnak, s ha az anyagi jognak van közösségi jogi vetülete, a büntetőeljárást szükségképpen megérinti a közösségi jog.² Ehelyütt azonban azokat a tényezőket szeretném bemutatni, amelyek a büntető anyagi jogi következményektől akár függetlenül is, közvetlenül a büntetőeljárásra vannak hatással. Az Európai Bíróság joggyakorlata, illetve az ezzel kapcsolatos szakirodalom meglehetősen szűkös, s a kapcsolatrendszer feltárása sem teljes³, mégis álláspontom szerint a közösségi jogi integráció büntetőeljárási jogra gyakorolt hatásait kétféleképpen lehet csoportosítani.

Egyfelől találkozhatunk olyan közösségi normákkal, amelyek bizonyos eljárásjogi rendelkezéseket befolyásolnak, lényegében a szabályozás *tartalmai* elemeire vannak hatással. A másik hatás inkább *formai* jellegű: megállapítható, hogy a közösségi jog megjelenése, közvetlen alkalmazhatósága és érvényesítésének kötelezettsége magát a nemzeti büntetőeljárás lefolytatását, menetét is módosíthatja, mivel a közösségi jog mint a belső jogtól különböző igényérvényesítési jogalap az egyén (terhelt) számára már önmagában is hivatkozható. Jóllehet a büntetőeljárás feladata nem az egyéni igényérvényesítés lehetővé tétele, mégis azt az anyagi jogi következményt, miszerint általában az egyén közvetlenül alapíthat igényt a közösségi jogra, az eljárásban a végeredményre tekintet nélkül is figyelembe kell venni. A büntetőjogban ez nem egyéni igényként jelentkezik, mivel ilyen a büntetőeljárásban nem értelmezhető, azonban alapjául szolgálhat a büntetőigénnyel szembeni védekezésnek, mert olyan normákra hivatkozhat a terhelt, amelyek a büntetőjogi felelősség megállapítására, a jogkövetkezmények kiszabására stb. esetlegesen befolyással lehetnek. A bíróságnak

¹ Vö. pl. a hazai szakirodalomból Cséka Ervin/Fantoly Zsanett/Hegedűs István/Kovács Judit/Maráz Vilmosné: A büntetőeljárási jog alapvonalai I. Bába, Szeged, 2004. 23-24.o.; Tremmel Flórián: Magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2001. 35-38.o.; Király Tibor: Büntetőeljárási jog. Oziris, Budapest, 2000. 23.o.

² Lásd részletesen Karsai Krisztina: Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004.

³ Vö. pl. külföldi szerzők: Jokisch, Jens: Gemeinschaftsrecht und Strafverfahren. Berlin, 2000.; Vogel, Joachim: Wege zu europäisch-rechtlichen Regelungen im Allgemeinen Teil des Strafrechts. Juristen Zeitung 1995/7 331-341.o.; illetve hazai pl. Farkas Ákos: A büntetőjogi együttműködés sajátosságai az Európai Unióban. Jogtudományi Közlöny 1999/9 383-392.o.

kötelessége, hogy az igazság megállapítása és a törvényesség betartása során minden lehetséges szempontot figyelembe vegyen, s így kötelessége az esetlegesen felmerült közösségi jogi kérdés eldöntése vagy meghatározott esetben az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezése is. Ezzel azonban az esetleges anyagi jogi következményektől is függetlenül lehet az eljárás menetét, különösen tartamát jelentősen befolyásolni.

A büntetőeljárás résztvevői közül tipikusan a terhelti/védői oldalon jelenik meg a közösségi jog mint hivatkozási alap, de az indokoltság mellett sokszor az eljárás elhúzásának motívuma is megbújhat a közösségi jogra való hivatkozás mögött. Ritkán előfordulhat ügyészi kezdeményezésként is, ilyenkor inkább jogértelmezési célú hivatkozást feltételezhetünk, amely az ügyészi feladatok szakszerű teljesítésével és az állami büntetőigény megfelelő képviselésével függ össze. Az eljáró bíróság pedig értelemszerűen hivatalból is vizsgál(hat)ja a felmerülő közösségi jogi aspektusokat, amelyeket – bár bizonyos szabályok között kötve lehet a felek álláspontjához, ti. az ügyészi vádhoz – a felek által előadott kereteken túlmenően is megvizsgál, mivel a büntetőeljárásban főszabályként a részt vevő felek rendelkezési joga nem érvényesül, hanem azt az anyagi igazság megállapításának és az alkalmazandó jogi normák teljes körére való kiterjeszkedés követelménye hatja át.

Fontos hangsúlyozni, hogy a büntetőeljárás és a közösségi jog kapcsolatrendszerét alapvetően meghatározza a büntetőeljárás feladata és garanciális funkciója. Az egyén jogainak korlátozását szolgáló bűnüldözési célú jogintézmények és a terhelti jogok, alkotmányos (emberi jogi) garanciák között fennálló egyensúlyi állapotba a szupranacionális közösségi jogrenddel új elemek szivároghatnak, amelyeknek hatása nem mindig kiszámítható. Ezért inkább szűken kell kezelni a közösségi jog nemzeti eljárás(jogo)t befolyásoló hatását, legalábbis addig biztosan, amíg a büntető jogalkotás, illetve az emberi jogok magas szintű (saját) védelme terén a közösségi jogrend nem rendelkezik legitim aktorral.

Mind az anyagi, mind az eljárási jogba beszivárgó közösségi jogot a jogalkalmazás során a nemzeti büntetőeljárásban lehet tetten érni (a szükségszerűség tétele). A belső jogban felmerült esetek, amelyek kapcsán az Európai Bíróság általános érvényű tételeket fogalmazhat meg, az előzetes döntéshozatali eljárás útján kerülnek a luxemburgi testület elé, azonban sokszor nehéz felismerni, hogy az adott (büntető) ügynek van-e olyan vonatkozása, amely hordozhatja a megkövetelt funkcionális kölcsönhatást a két jogrend között, s így megnyithatja a közösségi jog befolyásának csatornáját. Éppen ezért még a büntetőbíró számára is alapvető jelentőségű a közösségi jog megfelelő ismerete, különösen azért, mert a büntetőeljárás objektív feladata az eljáró bíróságot kötelezi, s a „feleknek” rendelkezési jogot ebben a körben (ti. jogkérdések tisztázása) nem ad.

1.1. Tartalmi befolyás

1.1.1. Cowan ügy⁴

Ian William Cowan, brit állampolgár rövid párizsi tartózkodása során egy metrókijáratnál elszenvedett erőszakos támadás során súlyosan megsérült, s bár a büntetőeljárás megindult, az elkövetőket nem sikerült kézre keríteni. A francia büntetőeljárás kódex lehetővé teszi az erőszakos bűncselekmények sértettjeinek állam általi kártalanítását, ha másképpen nincs mód megfelelő kártérítés érvényesítésére. Ilyennek minősül az is, ha az elkövető(k) ismeretlenek maradnak. A francia állam elutasította Cowan igényét, mivel a vonatkozó szabályok szerint a kártalanítási igénnyel csak francia állampolgárok és olyan külföldi személyek élhetnek, akiknek tartózkodási engedélyük van, illetve akik nemzetközi szerződésen alapuló viszonyosság révén tarthatnának számot kártalanításra. Mivel a jogvitában a brit turista az EKSZ 7. cikkében szereplő megkülönböztetés tilalmára hivatkozott, s kifogásolta így a közösségi joggal össze nem egyeztethető francia szabály alkalmazását, az eljáró bíróság előzetes döntéshozatalért fordult az Európai Bírósághoz.

Az Európai Bíróság álláspontja szerint a brit sértett, franciaországi tartózkodása alatt a közösségi jog egyik alapszabadságából eredő jogát gyakorolta: turistaként a szolgáltatások nyújtásának és igénybevételének szabadságát élvezte. Kimondta továbbá, hogy a büntetőeljárás szabályai sem alkalmazhatnak hátrányos megkülönböztetést olyan személyekkel szemben, akiknek a közösségi jog biztosítja az egyenlő elbánás jogát, illetve nem korlátozhatják a közösségi jog által garantált alapvető szabadságjogokat.⁶ Ez az ítélet egyébként fontos építőkövévé vált annak a (bizottsági) törekvésnek, miszerint a bűncselekmények sértettjeinek védelmét a közösségi jog eszközeivel kell és lehet a legjobban megoldani⁷, mivel azt egyértelműen a szabad mozgás és a szolgáltatások szabadságának hatókörébe vonta. A konkrét esetben tehát a francia rendelkezések nem összeegyeztethetők a közösségi joggal, ezért az eljáró bíróság nem utasíthatja el a kártalanítási igényt, annak helyét kell adnia.

1.1.2. Lemmens ügy⁸

A holland állampolgárságú terhelt (Johannes Martinus Lemmens) szeszes italtól befolyásolt állapotban vezetett gépjárművet és a holland hatóságok büntetőeljárását indítottak ellene, mivel e cselekmény (220 µgr alkohol/liter) bűncselekménynek minősült a holland jog szerint. Az eljárás során a terhelt azonban kifogásolta a kérdéses alkoholszonda alkalmazhatóságát, előadta, hogy „a sajtóból értesültem arról, hogy a szondával valami baj van. Arra hivatkozom, hogy a készüléket

⁴ 186/87 Ian William Cowan / Tresor Public, 1989. február 2.

⁵ EKSZ – az Európai (Gazdasági) Közösségről szóló szerződés

⁶ Cowan ügy 19. pont

⁷ Lásd legutóbb: irányelvtervezet e tárgyban, 2002. október 16. [KOM (2002) 562].

⁸ C-226/97 Johannes Martinus Lemmens elleni büntetőeljárás, 1998. június 16.

Brüsszelben nem jelentették be – ez milyen következménnyel járhat az én ügyemben?” Az alkalmazható alkoholszondára vonatkozó technikai előírásokat egyébként nemzeti jogszabály tartalmazza, azonban a kérdéses időben egy már hatályban levő közösségi irányelv (83/189) előírta, hogy az ilyen technikai előírásokat azok hatályba lépését követő három hónapon belül be kell jelenteni a Bizottságnak. E bejelentés ebben az esetben valóban nem történt meg. Az eljáró holland bíróság azért fordult az Európai Bírósághoz, hogy választ kapjon a kérdésre, miszerint a bejelentés elmulasztása vajon eredményezheti-e az eszköz alkalmazásának tilalmát, mivel álláspontja szerint – igenlő válasz esetén – a büntetőeljárásban végső soron fel nem használható bizonyítási eszközzé válhatna.

Az Európai Bíróság először is megállapította (egy korábbi ítéletét követve⁹), hogy a bejelentési kötelezettség elmulasztásából eredő következmények az egyén javára közvetlenül alkalmazhatók. Az irányelv ugyanis az áruk szabad mozgását hivatott biztosítani, így ha az irányelvnek nem megfelelő módon (azaz kereskedelmet korlátozó módon) bocsátanak ki technikai előírást, azt nem lehet alkalmazni. Kifejti azonban azt is, hogy az irányelvnek nem megfelelő nemzeti szabályozást követő áru nem mindennemű felhasználása jogszerűtlen: a hatósági felhasználás nem vezet a kereskedelem korlátozásához, amely egyébként a technikai előírások változásának be nem jelentésével adódna. Az eljárás azzal a válasszal zárult, hogy a büntetőeljárásbeli felhasználás nem korlátozza a piacot, ezért – bár be kellett volna jelenteni – az nem jogszerűtlen a közösségi jog szempontjából. Végső soron tehát a terhelttel szemben fel lehet használni az alkoholszonda által hordozott bizonyítékot.

Nem teljesen védhető az Európai Bíróság álláspontja a piaci relevancia hiányáról, mivel az alkoholszondák egyetlen piaca lényegében a hatósági felhasználás, s ha ezt elfogadjuk, akkor éppen hogy korlátozó hatású a bejelentés elmulasztása. Ebben az esetben, bár az irányelv közvetlen hatálya megállapítható lett volna, mégsem kellett volna más következtetést levonni, mivel az irányelv rendelkezését nem lehetett volna a terhelt javára alkalmazni, hiszen abból nem következik közvetlenül a szonda büntetőeljárásbeli felhasználásának tilalma.¹⁰ Ez utóbbit csakis a nemzeti büntetőjog bizonyítási szabályai határozhatták volna meg.

Fontos azt is látni, hogy az Európai Bíróság nem zárta ki a lehetőséget, hogy az eljárásjogra is hatással lehetnek a közösségi jog szabályai, amennyiben az piaci relevanciával bír. Így például elképzelhető lenne, hogy a közösségi jog kizárhatna környezet- vagy egészségvédelmi okokból bizonyítási eljárásokat vagy azokat előzetes bejelentéshez köthetné.¹¹ Gärditz álláspontja szerint a fentiekhez hasonló esetben, ha a bizonyítási eszközként való felhasználást tilalmazná a közösségi jog, ez egyfajta szankcióként lenne értelmezhető a mulasztó tagállammal szemben, ami nem megengedhető, mivel a büntetőeljárás felségjogból eredő feladat, s nem esik a

⁹ C-194/94 CIA Security International / Signalson SA, Securitel SPRL, 1996. április 30.

¹⁰ Hasonlóan pl. Gärditz, Klaus Ferdinand: Der Strafprozeß unter dem Einfluß europäischer Richtlinien. wistra 1999/8 294.o.; Satzger, Helmut: Die Europäisierung des Strafrechts. Köln, 2001. (Kézirat) 132-133.o.

¹¹ Gärditz i.m. 294.o.

közösségi szabályozás hatálya alá.¹² Ha azonban adott a közösségi jogi relevancia, nincs indok a büntetőeljárás szabályok kizárására a közösségi jogi befolyás alól.¹³

1.1.3. Bickel ügy¹⁴

A tényállás szerint a két német anyanyelvű személy, Horst Otto Bickel osztrák és Ulrich Franz pedig német állampolgár ellen büntetőeljárás indult Olaszországban, az előbbivel szemben ittas járművezetés, utóbbi ellen pedig kés tiltott viselése miatt. A terheltek kérték, hogy a büntetőeljárást – mivel nem beszéltek olaszul – velük szemben németül folytassák le. Südtirolban (Trentino-Südtirol) léteznek ugyanis kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozó speciális szabályok, amelyek szerint az ott lakó német ajkú olasz állampolgárok kérhetik, hogy ellenük a hivatali vagy bírósági eljárást német nyelven folytassák le. Az eljáró bíróság az Európai Bírósághoz fordult, és arra a kérdésre várta a választ, hogy az uniós állampolgár terheltek hátrányos megkülönböztetését jelentené-e az eljárás olasz nyelven való lefolytatása.

Az Európai Bíróság kimondta, hogy „a büntetőeljárás az adott államétól különböző nyelven való lefolytatásához való jog, amely nemzeti szabályozásból ered, az EKSZ hatálya alá tartozik és ezzel összhangban kell állnia. A 6. cikk szemben áll az olyan nemzeti szabályozással, amely az állam fő nyelvétől különböző másik nyelvet beszélő, meghatározott helyen élő állampolgárainak megengedi, míg a másik tagállamból érkező, ugyanazt a nyelvet beszélő személyeknek pedig nem adja meg a jogot arra, hogy ellenük a büntetőeljárást a saját nyelvükön folytassák le”.¹⁵ Mindebből az következett, hogy az olasz hatóságok kötelesek voltak az eljárást a két német ajkú uniós polgárral szemben németül lefolytatni.¹⁶

1.2. Hivatkozás a közösségi jogra a büntetőeljárásban

Mióta az Európai Bíróság joggyakorlatának köszönhetően a közösségi jog legfontosabb jellemzői kikristályosodtak és a Bíróság a közösségi jogot a közemberek kezébe adta¹⁷, ezzel a nemzeti jog egyben új dimenziót is kapott. A tény, hogy ezért a büntetőeljárásokban is megjelenhet a közösségi jogra való hivatkozás („eurovédelem”)¹⁸, sokszor olyan eszközt nyújt – tipikusan – a terhelti/védői oldalnak,

¹² Gärditz i.m. 295.o.

¹³ Hasonlóan pl. Jokisch i.m. 112.o.; Gärditz i.m. 295.o.

¹⁴ C-274/96 Horst Otto Bickel és Ulrich Franz elleni büntetőeljárás, 1998. november 24.

¹⁵ Bickel ügy

¹⁶ Hasonló ügy lásd 137/84 Ministere Public/Robert Heinrich Maria Mutsch, 1985. július 11.

¹⁷ Mancini és Keling ismert mondását a Van Gend en Loos-ügyben hozott ítéletről (ti. hogy az „kivette a közösségi jogot a politikusok és bürokraták kezéből és a közembereknek adta”) idézi Király Miklós: A diszkrimináció tilalma az Európai Bíróság joggyakorlatában. Budapest, 1998. 235.o.

¹⁸ Vö. Lévai Ilona: Az európai jogi architektúra – büntetőjogi nézőpontból. Ügyészek Lapja 1998/5 67.o.; illetve külföldi szakirodalomban az „eurodefence”-ről lásd pl. Dine, Janet: European Community Criminal Law? Criminal Law Review 1993. 246.o.; Baker, Estella: Taking European Criminal Law Seriously. Criminal Law Review 1998. 366.o.

amelyet a védekezésében hatékonyan használhat, ha másra nem is, de az eljárás elhúzására mindenképpen. Bár önmagában a közösségi szabályokra való hivatkozás nem teremti meg az eljáró hatóság kötelezettségét a kérdés tisztázására és az Európai Bírósághoz való fordulásra, arról ugyanis a saját mérlegelése alapján és a feltételek teljesülése esetén dönt, mégis feltételezhető, hogy a büntetőbíró a közösségi jogon alapuló terhelti érvelés esetén inkább megvárja az Európai Bíróság döntését, minthogy saját maga döntsön arról. Teszi ezt mindezt azért, mert számára a közösségi jog a büntető ítékezésben (és a büntetőjogban is) idegen testként jelentkezik, s megnyugtatóbbnak tűnhet a kifejezetten erre hivatott szerv segítségét igénybe venni.

Az, hogy a büntetőeljárásokban is felmerül a közösségi jogra való hivatkozás mint védekezési alap, köszönhető az anyagi büntetőjog egyes területei és a közösségi jog közötti funkcionális kölcsönhatásnak. A közösségi joggal össze nem egyeztethető nemzeti norma alkalmazási tilalmára vagy a közösséghez jogértelmezésre való hivatkozás egyaránt megjelenhet védekezési formaként, s a közösségi jog a büntetőjogi felelősség alól mentesülést is eredményezhet. Ezért hiba lenne azt állítani, hogy e hatás kihasználásával a terhelt minden esetben az igazságszolgáltatás menetét „rosszhiszeműen” akarná befolyásolni, hiszen jól felfogott érdeke, hogy az összes lehetséges eszközt, így a közösségi jog számára „előnyös »destruktív« erejét”¹⁹ is megragadja saját védelmére. Másik oldalról viszont az is igaz, hogy a közösségi jogra való hivatkozással emiatt a büntetőeljárásban (is) vissza lehet élni, még akkor is, ha az ügy érdemi eldöntésére az ilyen célú hivatkozások nincsenek hatással. Ugyanakkor valóban nehéz megállapítani, hogy a közösségi joggal való védekezés mikor „rosszhiszemű”, azaz mikor irányul csupán az eljárás elhúzására. Ennek megítélésére képesnek kell lennie a nemzeti bírónak, ellenkező esetben szinte automatikusan fordulhat a luxemburgi testülethez, ha megalapozott döntést akar hozni.

1.2.1. A Bordessa ügyről²⁰

Alapügyként két spanyol büntetőeljárás szolgált, amelyek tárgyává tett cselekményeket ugyanannál a spanyol-francia határátkelőnél követték el. A cselekmények lényege, hogy egy olasz állampolgár (Bordessa) kb. 50 millió, két spanyol állampolgár pedig 38 millió pesetát kívánt Spanyolországból engedély nélkül kivinni, ami a kérdéses időpontban (1992. november 10. és 19.) a spanyol jogszabályok szerint büntetendő cselekménynek minősült. Enyhébb megítélés alá esett, ha valaki egymillió pesetát meghaladó valutát akart kivinni előzetes bejelentés nélkül, míg minősített eset valósult meg, ha a pénz meghaladta az öt milliót és nincs előzetes engedélyezés: ebből következően a terheltek a pénz mennyiségére tekintettel egyaránt a minősített esetet valósították meg. Ebben az időpontban már hatályban volt a tőke szabad áramlásának biztosítására kibocsátott közösségi irányelv (88/361), amelynek átültetésére szabott határidő a spanyol állam vonatkozásában (is) 1992. december 31-én járt le, azaz a fenti cselekmények

¹⁹ Satzger i.m. 680.o.

²⁰ C-358/93, C-416/93 Aldo Bordessa, Vicente Mari Mellado és Concepcion Barbero Maestre elleni büntetőeljárás, 1995. február 23.

elkövetését követő szűk két hónappal később. Az eljáró bíróság az ügyben több kérdést is az Európai Bíróság elé terjesztett.

Az Európai Bíróság álláspontja szerint a súlyosabban minősülő cselekmény büntetendősége a tőke szabad mozgását akadályozza, mivel előzetes engedélyezéshez nem lehet kötni az ilyen pénzmozgást. Kimondta továbbá azt is, hogy a közösségi irányelv egyes szakaszai közvetlenül alkalmazhatóak és a velük szemben álló belső jogszabályok alkalmazásának tilalmát eredményezhetik. Eszerint tehát a spanyol szabályozásban az engedélyhez kötés nem felel meg a közösségi jognak, az engedélyezéssel kapcsolatos jogi előírásokat nem lehet alkalmazni, amiből pedig az következik, hogy a büntetőjogi norma azon eleme is szemben áll a közösségi joggal, amely szerint a bűncselekményt az valósítja meg, aki engedély nélkül hajtja végre a fenti pénzmozgatót. Ha azonban ezt a tényállási elemet nem lehet figyelembe venni, akkor a terheltek cselekménye nem bűncselekmény.

1.2.2. Irányelvek közvetlen hatályának ideje

A tény, ami miatt igen érdekes az ügy, és aminek következtében ehelyütt, a büntetőeljárás lefolytatására befolyással bíró jogesetek között tárgyalom, az az, hogy az elkövetés időpontjában az irányelv átvételére szabott határidő még nem járt le, ezért a kedvezőbb közösségi jogra – akkor – nem hivatkozhattak. Mihelyt azonban a határidő lejár, megnyílik ez a védekezés is, s a közvetlen hatály miatt nem alkalmazható a nemzeti jog rendelkezése. Azaz a terhelt ugyanazon cselekményének teljesen eltérő megítélése az ebből a szempontból tisztán véletlenszerűnek tekinthető időbeli tényezőtől függ.

A bűncselekményeket főszabály szerint az elkövetéskor hatályban levő büntető törvény szerint kell megítélni, visszaható hatálya az elbíráláskori enyhébb büntető törvénynek lehet.²¹ Az ezt tartalmazó büntetőjogi alapelvet a közösségi jog általános elvei között is elismerte az Európai Bíróság, s a kontinentális alapokon nyugvó belső jogrendszerekben is általánosan elfogadott.²² Nem utolsósorban pedig az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény (Róma, 1950. november 4.) 7. cikke is tartalmazza, amelyhez az Emberi Jogok Európai Bíróságának jelentős joggyakorlata is kapcsolódik.

A fenti esetben szereplő elkövetéskori büntető jogszabály esetében fel sem merül annak közösségi joggal való összeegyeztethetősége, mivel az elkövetéskor a közösségi jogi norma nem bírt (még) közvetlen hatállyal. Az elbíráláskori joghelyzet szerint viszont már megnyílt a közösségi jog szabályának közvetlen alkalmazhatósága, ami a terheltek büntetőjogi felelősségének kizárását okozza a közösségi jog rendelkezése alapján, s ennek következtében érvényesülhet a visszaható hatály. A konkrét esetben ennek megfelelően el lehetett járni, mire az eljáró bíróság megkapta az Európai Bíróság válaszait, addigra az irányelv átvételére szabott határidő lejárt, s

²¹ Franciaországban azonban például a gazdasági bűncselekmények körében ezt az elvet nem ismerik el. Satzger i.m. 616.o.

²² Ezzel szemben például a brit büntetőjogban nem élvez teljes elismertséget, amelyről részletesen pl. Baker i.m. 368.o.

így annak közvetlen hatálya is hivatkozhatóvá vált. Amennyiben pedig a nemzeti jogalkotó megfelelő norma kibocsátásával eleget tett az irányelv rendelkezéseinek, a magatartás a büntető jogszabály alapján nem lesz büntethető.

Kérdés lehet azonban, hogy mi az eljáró bíróság teendője akkor, ha ez a határidő belátható időn belül (pl. az eljárás átlagos időtartamán belül) nem jár le, s így a közvetlen alkalmazhatóság nem fog megnyílni vagy akkor, ha a közösségi jog és a büntetőjog között feszülő ellentétet észleli ugyan a bíróság, de azt is látja, hogy pl. néhány hónap (vagy hét) múlva már az „új” joghelyzet alapján fel kellene menteni az elkövetőt. Az első esetben a bíróságnak abból kell kiindulnia, hogy az irányelv átvételére szabott időben a jogalkotó eleget fog tenni a kötelezettségeinek, mivel annak erre alkalma, valamint elegendő ideje is van. Ezért a közvetlen hatály hiányában alkalmazza a nemzeti normát, és elítéli a terheltet. A másik esetet azért kell – ebből a szempontból – egy kicsit másképpen megítélni, mert a jogalkotásba vetett bizalom a hátralevő rövid idő miatt megtörhet, s ha nem lesz végrehajtó belső norma, akkor az irányelv rendelkezései közvetlenül alkalmazhatóvá válnak. Ilyenkor a hátralevő viszonylag rövid idő adott esetben alapot adhat a méltányossági, célszerűségi és pergazdaságossági szempontokat érvényesítő más elbánásra. Megítélésem szerint itt kérdéses lehet, hogy mennyiben felelne meg a büntető igazságszolgáltatás céljainak és feladatainak az, ha a kurrens joghelyzet alapján elítélnék a terheltet, jóllehet – egyszerűen szólva, ha kicsit húznák az eljárást – néhány hónap múlva fel is lehetne menteni.

A nemzeti bíró alapján véve helyesen jár el, ha az elítélést is lehetővé tevő nemzeti jogszabályt alkalmazza, mivel az ellentétes pozitív közösségi jog hatálya (még) nem terjed ki a kérdéses jogviszonyra. Az irányelv átvételére előírt határidő lejártával a közösségi jog vonatkozó rendelkezései behatolnak a büntetőjogi szabályok közé, s ezzel – mint a fenti ügyben is – a jogi környezet megváltozását idézik elő. A büntetőjogi jogviszonyokat is, ha már beállt a jogerő, a jogszabály-változás általában nem érinti, a jogbiztonság elve főszabályként kizárja a lezárt jogviszonyok újbóli megnyitását. Kivéve akkor, ha az adott tagállam belső jogának valamely jogintézménye ezt lehetővé teszi, mint ahogy például az olasz Btk. 2. cikkében foglalt rendelkezés ki is mondja: „senkit nem lehet olyan cselekmény miatt elítélni, amely a későbbi törvény szerint már nem büntetendő; amennyiben pedig már elítélték, a végrehajtás és a büntetőjogi joghatások elenyésznek.” Ez a megoldás elegáns válasz a közösségi jog és a belső büntetőjog „együtthatásából” eredő problémára, amellet, hogy garanciális és alapjogi szempontokat is maximálisan kielégít.

Mi a helyzet azonban ott, ahol nem ismert ilyen vagy hasonló jogintézmény? Az ex post facto jogi rendezésre legfeljebb kivételesen, a jogbiztonsághoz mérhető fontosságú más (alkotmányos) alapelv védelme érdekében kerülhet sor, akkor is az arányosság és a szükségesség keretein belül. A büntetőjogban így akkor képzelhető el a jogerő pusztán jogszabály-változás miatti áttörése, ha az elítélés később alkotmányellenessé nyilvánított jogszabály alapján történt.²³ Ugyan ez formailag valóban jogszabály-változásként valósul meg, mégis a jogerő áttörését a büntető jogszabályoknál magasabb rendű jogforrásnak, az alkotmánynak való

²³ Németország vonatkozásában lásd például Satzger i.m. 645-660.o. A többi tagállammal kapcsolatban lásd Jokisch i.m. 213.o.

tartalmi ellentmondás indokolja. Hasonló a helyzet a nemzetközi emberi jogi szerv döntése miatti jogerő feloldásakor, mivel itt is magasabb rendű értékrendszer teszi felülvizsgálhatóvá a lezárt büntető jogviszonyt. Azaz mindkét helyzetben a büntetőjogi elítélést lehetővé tevő jogszabály az utólagos, adott (alkotmányos, emberi jogi) szempontú vizsgálatban veszíti el érvényességét. A fenti tényálláshoz kapcsolódóan bemutatott elvi helyzetekben utólagosan nem található olyan magasabb rendű értékrendszer, amelynek ellentmondana a jogszabály. A közösségi jog lehetne ilyen, azonban épp a közösségi jog maga (ti. az irányelv közvetlen hatályának időbeli tényezőitől való függése) engedi meghatározott ideig, hogy szabályaival szemben álló nemzeti jog legyen hatályban, ezért nem elfogadható, ha e kettősség miatt kellene a belső jogbiztonságot egy utólagos érvénytelenítő aktussal csorbítani. Nem beszélve arról, hogy a közösségi jog a nemzeti joghoz képest nem élvez eleve magasabb rendű besorolást. Az eljáró bírót azonban e szituáció – adott esetben – nehéz helyzetbe is hozhatja, amelynek eredményeképpen erkölcsileg arra kényszerülhet, hogy pl. úgy tűzze a tárgyalási határnapokat, hogy még az eljárás lezárása előtt beálljon a terheltre nézve kedvezőbb joghelyzet. Nem vagyok abban biztos, hogy megfelelő az a szabályozás, amely ilyen helyzetet teremt az igazságszolgáltatásban.

Bár az irányelv az átvételét megelőző időszakban is befolyást gyakorolhat a jogalkotásra és bizonyos szempontból a jogalkalmazásra is, a kurrens joghelyzetre azonban nincs hatással. Ezért a nemzeti jog szempontjából relatíve tiszta helyzetet eredményezne, ha mégis elismernénk, hogy az irányelv a hatálybalépésétől kezdődően, már az átvételére kitűzött határidő lejárta előtt is módosíthatná a belső joghelyzetet. A közösségi jog szerint ez viszont azt jelentené, hogy az irányelv hatályba lépésétől kezdődően közvetlenül hatályos és alkalmazható lenne, azaz lényegében a rendelet tulajdonságaival bírna: biztosan állítható, hogy ilyen általános változás a közösségi jogforrási rendszerben nem várható. Ebből következően a tagállami jogrendben „belső” megoldást kell találni az ilyen helyzetekben történő aggálytalan eljárásra, ennek hiányában legfeljebb a jogalkalmazó eljárási trükkjeivel lehet elkerülni a méltánytalan elítéléseket.

A közösséghez jogértelmezés önmagában – a tényállásra vonatkozóan – nem alkalmas arra, hogy e megoldás eszköze legyen, mivel a nemzeti jogalkotó akarata és büntetőjog-szabályozási szabadsága a tényállás törvénnyel szembeni értelmezését kizárja, így a bűncselekményt megvalósító személy büntetőjogi felelősségét a törvényes feltételek fennállása esetén meg kell állapítani.

Mind az anyagi jog, mind az eljárási jog akkor nyújtana lehetőséget a megoldásra, ha valamely jogintézményén keresztül figyelembe lehetne venni a már hatályos („dekriminalizáló” hatású) irányelvet, aminek eredményeképpen az irányelv már a határidő lejárta előtt a belső jogban így vagy úgy hivatkozási alappá válhatna, s joghatása a belső jog rendelkezése nyomán kiszélesedne.²⁴ Az anyagi jogban az adott cselekmény megítélésére vonatkozó jogszabályi háttér kiterjesztése kínálkozik: az enyhébb megítélést lehetővé tevő elbíráskori törvény fogalmi körébe elvileg beépülhetne a vonatkozó irányelv is, amelynek következményeként végülis a

²⁴ A fent említett olasz jogi szabályozáshoz hasonló megoldások esetén e kérdés értelemszerűen fel sem merül.

méltánytalan elítéléseket az irányelv – közösségi jog szempontjából nézve – idő előtti figyelembevételével lehetne elkerülni. Ez a megoldás lényegében az irányelv címzettjévé teszi magát a tagállami bíróságot is, és feltételezi az eljáró bíróság közösségi jogi felkészültségét és naprakészségét. A nemzeti büntetőjog szempontjából viszont az elbíráláskori törvény fogalmi határainak efféle kitágítása azt jelentené, hogy olyan jogszabályt kellene figyelembe venni, amely a belső jog dimenziójában még meg sem jelent. Meglátásom szerint azonban, ha a közösségű jogértelmezés eszközt az elbíráláskori törvény fogalmával kapcsolatosan alkalmazzuk, juthatunk olyan eredményre, amelynek értelmében az adott cselekményre vonatkozó hatályos anyagi jogi normák körébe a felmentést megalapozó közösségi jogi is bekerülhet.

Az anyagi jogi megoldások elvetése esetén felmerülhet valamely eljárási jogból fakadó módszer választásának lehetősége. Az ilyen megoldásnak is azt a célt kellene követnie, hogy az érintett személy jogszabályi rendelkezés (de jure) kerülje el az elítélést vagy mentesüljön alóla. Elképzelhető lenne elvileg egy elítélés utáni jogintézmény, egy külön rendkívüli jogorvoslat bevezetése, amely az irányelv folytán megváltozott jogi helyzetet értékeli szűk körben. Lényegében ilyen esetben is „csupán” a jog megváltozásáról van szó, a tény azonban, hogy létezik érvényesen kibocsátott s egy másik – a tagállamot kötelező – jogi dimenzióban hatályos ellentétes tartalmú norma, szolgálhat a jogorvoslat elvi alapjául.

Másik de jure módszer lehetne egy olyan eljárási akadály megalkotása, amely az eljárás további folytatásának gátjául szolgálna abban az esetben, ha a közösségi jogrend érvényes és hatályos irányelvének rendelkezése – annak belső jogi közvetlen hatálya esetén – a büntetőeljárás alá vont személy cselekményének enyhébb megítélésére vezetne. Majd pedig az irányelv átvételére tűzött határidő lejártával az időközben kibocsátott belső norma alapján vagy pedig az irányelv közvetlen hatályának megnyílása okán el lehetne bírálni a terhelt cselekményét.

Harmadik (de facto) megoldásként az eljárási praktikák alkalmazása kínálkozik, azaz az, hogy az eljáró bíróság a meglevő büntetőeljárási kereteket használja fel az igazságtalanság kiküszöbölésére, és kísérelje meg tárgyalási határnapok „megfelelő” tűzésével kivárni, hogy az irányelv vonatkozó rendelkezéseire közvetlenül lehessen hivatkozni.

Végezetül pedig arról sem szabad elfeledkezni, hogy adott esetben a belső jog kegyelemre vonatkozó szabályai, illetve gyakorlata is eredményezhet kedvezőbb helyzetet az elítélt javára.

1.3. *Közösségi joggal szemben álló elítélés – külön jogorvoslati igény?*

Az előbbiekben bemutatott esetkörön túlmenően a belső jogerő megőrzésének kérdése egy másik, kevésbé marginális jogi szituációban is napirendre kerülhet, méghozzá akkor, ha az érintett személyt eleve a közösségi joggal összeegyeztethetetlen módon ítélték el. Ilyen eset fordulhat elő akkor, ha 1) a nemzeti bíróság olyan tényállást alkalmaz a büntetőjogi felelősség megállapítására, amelyet a közösségi jog valamely szabályára vonatkozó alkalmazási elsőbbség miatt nem lehetett volna alkalmazni, illetve akkor ha 2) az eljáró bíróság – bár a kötelezettség és kapcsolódás adott lett volna – nem alkalmazta a közösségű jogértelmezés módszerét, ezért nem a közösségi jognak megfelelő tartalmat tulajdonított az alkalmazandó nemzeti jognak, s ez vezetett elítélésre, illetve ha nem fordult Európai Bírósághoz előzetes

döntéshozatalért, vagy pedig ha 3) az Európai Bíróság később az EKSZ 230. cikke (korábbi 173. cikk) alapján (jogszerűtlenség okán) megsemmisíti azt a közösségi normát, amely – a nemzeti büntető normával együtt – alapjául szolgált a büntetőjogi elítélésnek.²⁵ Látható, hogy ezek az esetek a terhelt helyzetét érdemben is befolyásolják, hiszen a közösségi jog és a büntetőjog sajátosságai olyan joghelyzetet teremtenek, amelyben fel kellene őt menteni. Ehelyett elítélik s így súlyos igazságtalanságot kénytelen elviselni.

Az első két esetben a nemzeti jog ilyen alkalmazása eleve sérti a közösségi jogot, ezért a közösségi joggal össze nem egyeztethető nemzeti jogon alapuló büntetőjogi elítélés is összeegyeztethetetlen a közösségi joggal.²⁶ A harmadik szituáció annyiban más, hogy az elítélés idején a belső jog nem áll szemben a közösségi joggal, ezért az esetleges elítélés is jogszerű, azonban az Európai Bíróság semmiségi döntése, amely a korábban érvényes közösségi normára vonatkozik, utólag kihat a belső joghelyzetre is. Ezért sérti a közösségi jogot, ha olyan nemzeti rendelkezést vesznek figyelembe, amely a semmis normát veszi alapul.

A belső jogrend jogereje – s különösen a büntető ítéletekhez kötődő jogerő – ilyenkor sem engedi, hogy erre irányuló belső eljárás hiányában az elítélést megváltoztassák, azaz ütköznek a jogerőhöz fűződő társadalmi érdekek a közösségi jog érvényesítésének érdekei. Nem lényegtelen érv azonban, hogy ebben az esetben a jogerővel szemben a közösségi jogsértés kiküszöbölésének igényén túl az érintett, jogellenesen elítélt személy érdekei is felhozhatók. A tagállami bíróságok ítéleteinek jogerejét a közösségi jog tiszteletben tartja [EKSZ 68. cikk (3) bekezdés (korábbi 73/P. cikk)], ebből következően az esetleges téves ítéletek meghozatalába is „belenyugszik”. Ez értelemszerűen a büntető ítéletekre is kiterjed. A közösségi jog sérelmével meghozott büntetőítéletek ellen egyéni jogorvoslatot a közösségi jog nem kínál, azonban elvileg elképzelhető, hogy a tagállammal szemben az EKSZ megsértése miatt a 226. cikk alapján eljárást lehet indítani, de elmarasztalás esetén végső soron mégis a tagállamnak kell belső jogában megoldania a jogi problémát.²⁷ Az Európai Bíróság is csak akkor nyilatkozott e kérdésről, amikor kimondta, hogy ugyanazon személy újabb büntetendő cselekménye esetén figyelembe kell venni a korábbi, közösségi jognak nem megfelelő elítélést. Eszerint tehát nem lehet a korábbi elítélést büntetést súlyosító körülményként értékelni²⁸. Mindebből következően tehát az egyén számára elviselhetetlen igazságtalanság (jogtalanság) kiküszöbölését a

²⁵ Arra az esetre kell itt gondolni, amikor a nemzeti jog valamely kerettényállását olyan közösségi norma tölti ki tartalommal, amely nem jogszerű, s ezért azt az Európai Bíróság utólag megsemmisíti.

²⁶ Lásd 82/71Publico Ministero della Repubblica Italiana/Societa' Agricola Industria Latte (SAIL) (1972. március 21.); 88/77 Minister for Fisheries/C.A. Schonenberg and others, (1978. február 16.); 21/81 Ministere Public/Daniel Bout, BVI Bout en Zonen, (1982. február 10.) ügyeket is.

²⁷ Látni kell, hogy itt nem ugyanolyan jogintézményről van szó, mint az emberi jogvédelem európai modelljénél, hiszen ez utóbbinál az egyén konkrét jogsérelem esetén önálló panasszal élhet valamely állammal szemben, a tárgyalt esetkörben pedig a közösségi jog nem biztosít hasonló panaszjogot.

²⁸ 8/77 Concetta Sagulo, Gennaro Brenca, Addelmadjid Bakhouché elleni büntetőeljárás, 1977. július 14.

nemzeti jogban kell megoldani. Az asszimiláció elve megköveteli a büntetőeljárások egyforma megítélését, függetlenül attól, hogy azok keretében tisztán a belső jogot alkalmazzák-e avagy egyben a közösségi jogot is, így tehát ha a nemzeti jog megsértése esetén van lehetőség a jogerő áttörésére, ezt a lehetőséget – azonos vagy összehasonlítható módon és feltételekkel – a közösségi jog megsértése esetén is biztosítani kell.

Mivel jogerős bírósági ítéletekről van szó, a megoldást a rendkívüli jogorvoslatok körében kell keresni. Tekintettel azonban arra, hogy ezzel kapcsolatban a tagállami jogrendekre kiterjedő részletes összehasonlító vizsgálatot nem folytattam, s a jogerő utáni eljárások nagy valószínűséggel tagállamonként különbözőek lehetnek, további általános elemzést nem végezhetek. Annyi azonban megállapítható, hogy mindhárom esetben az elítélés alapjául közösségi joggal szemben álló nemzeti jog szolgált, amelynek figyelembevételére az anyagi jogszabályok súlyos megszegését jelenti, s mint ilyen alapjául szolgálhat rendkívüli jogorvoslatnak. Ha pedig ezt az okot az adott tagállami jogrend nem ismeri, végső megoldásként a közösségi jog érvényesülésének alaptörvényi elismeréséből le lehet vezetni az ilyen elítélés alapjául szolgáló belső norma alkotmányellenességét is.

2. Büntetőeljárás és a harmadik pillér joga

A *közösségi jogból* eredendően hiányzik a büntetőjogi jogközelítés: a közösségi jogharmonizációs programnak nem volt célja a büntetőjogi normák közelítése, annak ellenére sem, hogy az integrációs célkitűzés (közös piac) megvalósításához – ma már széles körben elismerten – szükség van a különböző nemzeti büntetőjogok összehangolására is. A közösségi jogon belül a büntetőjog-közelítés lehetősége azon rendelkezések kapcsán merül fel, amelyek a nemzeti jogalkotót bizonyos cselekmények szankcionálására hívják fel: ha ugyanis ezek az adott jogviszonyt illetően a tagállamokat büntetőjogi szabály kibocsátására kötelezhetik, akkor ezt a közösségi jog eszközével történő implicit büntetőjogi jogközelítésnek lehetne tekinteni.²⁹

Az *uniós jogban* sem szerepelt eredetileg kifejezetten a jogközelítés mint alkalmazható jogi eszköz, azonban a harmadik pilléres kormányközi együttműködés keretein belül elfogadott együttes fellépések, illetve megkötött nemzetközi szerződések tartalmaztak az anyagi és eljárásjogot érintő jogközelítő rendelkezéseket. Az 1999. május 1-jén hatályba lépett Amszterdami Szerződés intézményesítette az Unió szintjén a büntetőjogi jogközelítést: a módosított uniós szerződés (EUSZ) 31. cikkének e) pontja kimondja, hogy „büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén a közös cselekvés magában foglalja (...) e) olyan intézkedések fokozatos elfogadását, amelyek a szervezett bűnözés, a terrorizmus, valamint a tiltott kábítószer-kereskedelem területén szabályozási minimumokat határoznak meg a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozóan”. A minimális

²⁹ Erről bővebben lásd Karsai i.m. Budapest, 2004. 119-141.o.

szabályokat rögzítő, jogegységesítést megtestesítő uniós normát kerethatározatként³⁰, közös álláspontként vagy egyezményként önti a Tanács formába, így a tényleges egységesítés mint cél, az adott norma jogi kötőerejétől függően valósulhat meg.

Az Amszterdami Szerződés módosításai előtt is ki lehetett bocsátani a harmadik pillérben a bűncselekmények tényállási elemeire vonatkozó minimum vagy ajánlott szabályozást, azonban ezt kötelező erejű jogi normaként csak a nemzetközi egyezmény szolgálta, amelynek hatékonysága a tagállamok elhúzódozó ratifikációs eljárásai miatt kérdéses volt. Ezen kívül főleg a belügyi és az igazságügyi szervek együttműködése alapjainak meghatározása volt a jellemző tartalom.

Az Amszterdami Szerződés azonban nem csupán a jogforrások rendszerét gazdagította a nagy integrációs potenciállal bíró kerethatározattal, hanem az Európai Bíróság számára is fontos hatásköröket alapított a harmadik pillérben. Az itt kibocsátott jogi aktusokkal kapcsolatosan – a most vizsgált téma szempontjából – az előzetes döntéshozatali eljárás jogalapjának megteremtése bír igazi jelentőséggel, hiszen ezen keresztül a tagállamokban folyó egyedi büntetőeljárásokban a harmadik pilléres jog is megjelenhet. A 35. cikk (1) bekezdése értelmében az Európai Bíróság hatáskörrel rendelkezik a kerethatározatok, határozatok érvényességére és értelmezésére vonatkozó, valamint az egyezmények értelmezésére és az azokat végrehajtó intézkedések érvényességére, értelmezésére vonatkozó előzetes döntések meghozatalára. Ugyan az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárási hatásköre a harmadik pillérben nem automatikus, a tagállamok nagy része külön alávétési nyilatkozattal elismerte ezt a hatáskört.

A harmadik pilléres joganyag – céljai miatt – a büntetőjogot, a büntetőeljárási jogot, illetve a büntető igazságszolgáltatás működését érintheti a leginkább, de a normák címzettjei az államok, ezek alkothatnak büntető tárgyú jogot, illetve alakíthatják a büntetőjogi felelősségrevonás tagállami kereteit. Ha azonban valamely harmadik pilléres rendelkezés értelmezésének szükségessége felmerülhet egy belső eljárásban, ahol ti. előzetes döntéshozatalra lehet küldeni az ügyet, akkor egyes harmadik pilléres szabályok implicite az egyén számára is tartalmazhatnak jogokat (vagy kötelezettségeket). Ma még nem tartunk ott, hogy e jogok az egyént közvetlenül megillessék egy tagállami ügyben (szemben a közösségi jog egyes rendelkezéseivel), azonban az eljáró bíróság mint tagállami hatóság számára kötelesség az ennek megfelelő jogértelmezés, így adott esetben köteles a belső normának „uniókonform” értelmet adni.

Mindebből pedig az következik, hogy a harmadik pillér jogatovábbbi szupranacionális jellemzőkkel gazdagodik, s apró lépésekkel közeledik az első pilléres közösségi joghoz. Igaz, e fejlődésre igazán sok idő nincs, mivel az Alkotmányos Szerződés hatálybalépésével (2006) a pillérek megszűnnek s egyes politikákhoz rendelt jogterületekként fognak az uniós jog részei tovább érvényesülni.

³⁰ A hazai szakirodalomban erről részletesen lásd Nagy Ferenc/Karsai Krisztina: A kerethatározat. Az európai büntetőjog új kihívásai és a magyar büntető jogalkotás. Büntetőjogi Kodifikáció 2003/1-2, 3-28.o.

2.1. Gözütok ügy³¹

Az Európai Bíróság harmadik pilléres előzetes döntéshozatali hatáskör-gyakorlásának nagyon fontos és „forradalmi” példája a 2003. február 11-én kibocsátott határozat, amelyet Gözütok és Brügge elleni büntetőeljárásokban előterjesztett előzetes kérdések tárgyában hozott.

A török állampolgár Hüseyin Gözütok több éve Hollandiában élt, ahol egy falatozót üzemeltetett. A holland rendőrség 1996. január 12-án és február 11-én, házkutatások során több kilogramm kábítószer (hasis, marihuána) foglalt le, amelynek következtében Gözütok ellen büntetőeljárást indítottak. Mivel a holland jog szerint a legfeljebb hatévi szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények esetén (mint amilyen az elkövetett kábítószerrel visszaélés is) az ügyészség a büntetőeljárást lezárhatja, s ehhez a terhelt számára feltételeket szabhat, Gözütok ellen is megszünt az eljárás, mivel a feltételül meghatározott pénzösszeget megfizette. A bankszámláját vezető német pénzintézet azonban felhívta a német hatóságok figyelmét arra, hogy nagy pénzmozgás volt a számlán. Ezt az információt ellenőrizendő a német rendőrség megkereste a holland hatóságokat, s miután ezek tájékoztatást adtak a fenti cselekményekről, 1996. március 15-én Gözütokot Németországban letartóztatták, majd büntetőeljárást indítottak csekély mennyiséget meghaladó kábítószerre elkövetett kereskedés miatt. Ennek alapján az aacheni városi bíróság elítélte őt egy év öt hónap végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre. Az ítélet ellen benyújtott fellebbezésében azt sérelmezte Gözütok, hogy mivel a schengeni acquis kizárja a kétszeres eljárást, azaz azt, hogy ellene ugyanazon, már elbírált cselekmény miatt ismételten büntetőeljárást indítsanak, a német elítélése nem felel meg a vonatkozó uniós normáknak. A tartományi bíróság helyt adott a fellebbezésnek, azonban a másodfokú határozatra irányuló ügyészi panaszt elbíráló legfőbb tartományi bíróság előzetes döntéshozatalt kezdeményezett e kérdés eldöntésére az Európai Bíróságnál.³²

A joghelyzet teljeskörű ismertetése nélkül annyit kell a határozat megértéséhez megemlíteni, hogy az 1985-ben és az 1990-ben megkötött ún. Schengeni Egyezményeket az Amszterdami Szerződés emelte be az uniós jogrendbe, méghozzá úgy, hogy az erről szóló jegyzőkönyv – és az annak végrehajtását szolgáló tanácsi határozat³³ – meghatározta utólag a schengeni acquis uniós jogalapjait, amely így az uniós jog részévé vált.³⁴ Az EUSZ 34. és 31. cikkei tekinthetők a schengeni jog egy

³¹ C-187/01 Büntetőeljárás Hüseyin Gözütok ellen; C-385/01 Büntetőeljárás Klaus Brügge ellen.

³² Klaus Brügge ellen Belgiumban indult először büntetőeljárás, amit hasonlóképpen zártak le, mint Gözütok esetében Hollandiában, majd pedig a későbbi német eljárásban merült fel a kétszeres eljárás tilalma. A tényálláshoz lásd C-1987/01 19-23. pont

³³ 1999. évi 436. 4a. tanácsi határozat, 1999. május 20.

³⁴ A schengeni együttműködésben részt vevő államok az ún. szorosabb együttműködés uniós keretein belül folytatják tovább korábbi tevékenységüket. Dánia, Írország és Nagy-Britannia nem tartozik ezen államok közé, de ez utóbbi külön megállapodással a schengeni acquis egyes rendelkezéseit és azok alkalmazását elismerte (2000. évi 365. sz. tanácsi határozat, 2000. május 29.), így az 54. cikket is.

része jogalapjának, így minden olyan rendelkezés – így különösen az Európai Bíróság hatásköri szabályai is – amely ezekre utal, éppúgy vonatkozik az „új” harmadik pilléres normákra is. Ebből következően az Európai Bíróságnak *van előzetes döntéshozatali hatásköre* az 1990. évi ún. Schengeni Végrehajtási Egyezmény (SVE) 54. cikkének értelmezésére is, amely kifejezetten a kétszeres eljárás tilalmáról (ne bis in idem elv) szól. Ez ugyanis kimondja, hogy az a személy ellen, akinek ügyét a Szerződő Felek egyikében eljárás során véglegesen elbírálták, ugyanazon cselekmény alapján nem lehet egy másik Szerződő Félnél vádat emelni, feltéve, hogy elítélés esetén a szankciót már végrehajtották, végrehajtása folyamatban van, vagy a határozat meghozatalának helye szerinti Szerződő Fél jogszabályainak értelmében azt többé nem lehet végrehajtani.³⁵

Az Európai Bíróságnak e rendelkezéssel kapcsolatban arra kellett választ adnia, hogy mi tekinthető e cikk alkalmazása szempontjából „végleges elbírálásnak”, illetve hogy adott esetben a fenti jogesetben szereplő feltételek tekinthetők-e „szankciónak”, amelyet teljesítése esetén „végrehajtottnak” lehet-e tekinteni?

Az Európai Bíróság leszögezi, hogy az alapügyben szereplő eljárásjogi jogintézmény alapvető jellemzője, hogy az ügyészség – mint a büntető igazságszolgáltatásban részt vevő hatóság – *lezárja* ilyenkor a terhelttel szemben büntetőeljárást, amennyiben a terhelt valamilyen feltételeket teljesít, így például ha valamilyen pénzüsszeget megfizet.

Az 54. cikk célkitűzése, hogy az a személy, aki a szabad mozgáson alapuló közösségi alapszabadságát gyakorolja, ne lehessen kétszer ugyanazon cselekmény miatt büntetőeljárás alá vonható, de ezt csak akkor lehet megvalósítani, ha minden végleges büntetőhatározatot elismernek. Emiatt a SVE 54. cikke értelmében „végleges” vagy „jogerősen elbírált” a cselekmény, amennyiben a büntetőigény a fentiekben szereplő „speciális” eljárás miatt véglegesen elenyészik, s ebben az összefüggésben a hatóság által megszabott feltételek teljesítése „végrehajtott szankciónak” tekintendő.

Önmagában az a tény, hogy bíróság nem működik közre egy ilyen eljárásban, illetve hogy nem ítélet formáját ölti a végleges elbírálás, nem befolyásolhatja az előbbi megállapításokat. Ha ugyanis szükség lenne a bíróság közreműködésére, akkor lényegében csak olyan bűncselekmények esetén lehetne garantálni a kétszeres

³⁵ „A person whose trial has been finally disposed of in one Contracting Party may not be prosecuted in another Contracting Party for the same acts provided that, if a penalty has been imposed, it has been enforced, is actually in the process of being enforced or can no longer be enforced under the laws of the sentencing Contracting Party.”/„Wer durch eine Vertragspartei rechtskräftig abgeurteilt worden ist, darf durch eine andere Vertragspartei wegen derselben Tat nicht verfolgt werden, vorausgesetzt, dass im Fall einer Verurteilung die Sanktion bereits vollstreckt worden ist, gerade vollstreckt wird oder nach dem Recht des Urteilsstaats nicht mehr vollstreckt werden kann.”/„Una persona que haya sido juzgada en sentencia firme por una Parte contratante no podrá ser perseguida por los mismos hechos por otra Parte contratante, siempre que, en caso de condena, se haya ejecutado la sanción, se esté ejecutando o no pueda ejecutarse ya según la legislación de la Parte contratante donde haya tenido lugar la condena.”/„Une personne qui a été définitivement jugée par une Partie Contractante ne peut, pour les mêmes faits, être poursuivie par une autre Partie Contractante, à condition que, en cas de condamnation, la sanction ait été subie ou soit actuellement en cours d'exécution ou ne puisse plus être exécutée selon les lois de la Partie Contractante de condamnation.”

értékelés tilalmát, amelyeket tárgyi súlyuknál vagy súlyos büntetésüknél fogva nem lehet egyszerűsített eljárásban elbírálni. Megállapítja a Bíróság továbbá azt is, hogy a fejtegetések a tagállamok büntető igazságszolgáltatási rendszereibe vetett kölcsönös bizalom fennállását támasztják alá, s azt, hogy mindegyik tagállam elfogadja a másik tagállam büntetőjogának alkalmazását, még akkor is, ha a saját büntetőjogának alkalmazása más eredményre vezetne.

Az Európai Bíróság határozata a *ne bis in idem* elvének³⁶ európai szintű elismeréséhez³⁷ ad újabb támpontokat, mivel az uniós besorolás és az ezzel összefüggő jogi konzekvenciák (pl. az Európai Bíróság értelmezési hatásköre) kézzelfoghatóbbá, és egyben számonkérhetővé tették az SVE egyezmény rendelkezését, de amelynek Bíróság általi direkt érvényesítése nem váltott ki osztatlan sikert a tagállamokban.³⁸

A Bíróság a kérdéses rendelkezés értelmezésénél kifejezetten *teleologikus* értelmezést alkalmazott, amelynek során – helyesen – az eltérő nyelvi változatokból adódó „közös tartalmi nevező” megtalálására is törekedett. Más megoldást nem is választhatott, hiszen nem adhatott olyan választ, amely egy tagállam egyedi jellemzőit előnyben részesítené vagy amelynek tartalmához valamely tagállamban érvényes fogalmi rendszert használt volna.

Mindez azt jelenti, hogy az Európai Bíróság a SVE 54. cikkét *autonóm* módon értelmezte, s annak olyan tartalmi kibontását adta, amely a *ne bis in idem* elvéből egyéni alapjogot vezet le.³⁹ Ebből pedig az is következik, hogy az egyén a tagállammal szemben jogosan hivatkozhat a kétszeres eljárás tilalmára, de az is igaz, hogy az uniós jog ezzel kapcsolatos egyéni panaszlehetőséget nem biztosít. Ha a *ne bis in idem* elvből fakadó jog alapjogkénti felfogása meg is fog erősödni, annak érvényesítése tehát csak többszörösen közvetett módon biztosított, méghozzá azon kötelezettséggel, hogy a belső jog adott szabályainak „uniókonform” értelmezést kell adni.

Az Európai Bíróság döntése a személyek szabad mozgásából, a büntető igazságszolgáltatási rendszerekbe vetett kölcsönös bizalom elvéből, valamint a büntetőügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerésének célkitűzéséből fakadóan átértékelte a bírósági szakaszt megelőző végleges ügyészégi határozatok szerepét és jellemzőit, függetlenül az egyes tagállami sajátosságoktól. Helyesen jutott arra a következtetésre, hogy a *ne bis in idem* elvének bírósági eljárásban hozott határozatokra

³⁶ Az elv nemzetközi érvényességével kapcsolatosan lásd a hazai szakirodalomból Ligeti Katalin: Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004. 66-74.o.; M. Nyitrai Péter: Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában. KJK-Kerszöv, Budapest, 2001. 296-299.o.

³⁷ Lényeges látni, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez csatolt 7. jegyzőkönyv 4. cikke a strasbourgi bíróság előtti panaszjogot megalapítja a kétszeres eljárás tilalmát sértő állami eljárásokkal szemben.

³⁸ Ezzel kapcsolatosan lásd pl. Fletcher, Maria: Some Developments to the *ne bis in idem* Principle in the European Union: Criminal Proceedings Against Hüseyin Gözütok and Klaus Brügge. The Modern Law Review 2003/5 769-780.o.; Szűts Márton: Az EK Bíróság joggyakorlatának erősödő befolyása a nemzeti büntetőjogokra. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004. 546-557.o.

³⁹ Részletesen lásd Dámaso Ruíz-Jarabo Colomer főtanácsnok az ügyben előterjesztett véleményét.

való korlátozása indokolatlan előnyben részesítené a nagyobb súlyú cselekmények elkövetőit, ti. Ők hivatkozhatnának a kétszeres eljárás tilalmára, míg a csekélyebb súlyú cselekmények elkövetői, akikkel szemben az „egyszerűbb”, ügyészi elintézési móddal zárták le az eljárást, továbbra is tarthatnának egy másik tagállam (vagy akár mindegyik) jogos büntetőigényétől. Ebből persze az is következhetett volna, hogy az ilyen cselekmények elkövetői eleve elzárkóztak volna a nyomozati (vád-) szakban történő lezárástól, s az ilyen jogintézmények kiüresedése következett volna be.

Összefoglalóan megállapítható, hogy az uniós jog és a büntetőjog-rendszer kölcsönhatásának szempontjából többszörösen is fontos jelentőséggel bír ez a határozat. Egyfelől a döntés alapjául szolgáló uniós jogi norma besorolható a büntetőeljárás szabályait *tartalmilag* befolyásoló rendelkezések közé (lásd 2.1.), másrészt pedig azt is bizonyítja, hogy a harmadik pilléres joganyagban – annak általános jellemzőjét meghaladva – is vannak olyan rendelkezések, amelyek *jogközelítés (jog-egységesítés) nélkül* képesek befolyásolni a büntetőjogot.

2.2. Gözütok tanulsága a magyar jogban

A SVE 54. cikkének hivatalosnak tekinthető *magyar fordítása* a más nyelvű szövegekhez képest sokkal nagyobb mértékben korlátozza a szabályozási tartalmat, ugyanis azt mondja ki, hogy az ellen a személy ellen, akit a Szerződő Felek egyikében bírósági eljárás során jogerősen elítéltek, ugyanazon cselekmény alapján nem lehet egy másik Szerződő Félnél vádat emelni, amennyiben elítélés esetén a büntetést már végrehajtották, végrehajtása folyamatban van, vagy az ítélet meghozatalának helye szerinti Szerződő Fél jogszabályainak értelmében azt többé nem lehet végrehajtani.⁴⁰

Látható, hogy kétfelől is súlyos korlátozást tesz a magyar fordítás: egyrészt kizárólag a bírósági eljáráshoz fűzi a *ne bis in idem* következményét, másfelől az elítélést teszi központi elemmé, így például a jogerősen felmentett személy vonatkozásában sem érvényesülne a tilalom – ez pedig már első ránézésre is biztosan hibás megfogalmazás. Mindkettő korlátozás komoly fordítási hibából ered, amelyeket, mivel a szakmai kontroll sem fedezte fel és nem korrigálta, nagyfokú jogászai szakmai hibáknak is kell tekinteni. Láthattuk persze, hogy az eltérő idegen nyelvű szövegek nem akadályozták meg az Európai Bíróságot a „közös tartalmi nevező” kihámozásában, ezért a magyar szöveg sem lehetne gátja a Bíróság jogértelmezésének, azonban ilyen megfogalmazás mellett csakis *contra legem* értelmezés vezethet helyes eredményre. Az is megállapítható, hogy ebben a megfogalmazásban a magyar nyelvű változat – mégha helytelen tartalommal is – teljesen egyértelmű, értelmezésre nem szorul. Ezért véleményem szerint szinte biztosra vehető, hogy értelme a magyar hatóságok számára is evidencia lesz, s így – ezirányú terhelti/védői aktivitás hiányában – fel sem fog merülni például az eljáró ügyészben (vagy bíróban) a más irányú értelmezés szükségessége.⁴¹

A *ne bis in idem* elve fontos büntetőjogi alapelv⁴², amely a büntető eljárásjogban valamely határozathoz fűződő ún. kizáró hatásként (megtámadhatatlanság) jelentkezik,

⁴⁰ Forrás az Igazságügyi Minisztérium honlapja: www.im.hu

⁴¹ A 3.1. alpontban megtalálható az általam helyesnek tartott fordítás.

⁴² Lásd részletesebben Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona, Budapest, 2004. 72-74.o.

azaz az alaki jogerő azt jelenti, hogy az adott cselekménnyel kapcsolatosan újabb vádemelésnek, vagy rendes jogorvoslatnak nincs helye.⁴³ A büntetőügyekben eljáró hatóságok közül csupán a bíróság egyes határozatainak azok, amelyek jogerővel rendelkeznek, így a nyomozó hatóság vagy a vádhatóság határozatai jogerővel nem, legfeljebb meghatározott fokú kötőerővel bírnak. Ez azt jelenti, hogy amennyiben valamely büntetőeljárást ilyen hatóság határozata fejezett be, nem érvényesül a kizáró hatás, s az eljárást – bizonyos feltételek mellett vagy azok nélkül – újból meg lehet indítani, vagy folytatni lehet.

A magyar büntetőeljárás jogban véleményem szerint több jogintézményt is érthet a Gözütök ügy, illetve az abból levonható jogi tanulság.

A *vádemelés elhalasztása*, amelyet a Be. 222.§–227.§-ai szabályoznak, pontosan megfelel a Bíróság által is megfogalmazott tételeknek, az ügyészség lényegében végleg lezárja a büntetőeljárást (megszünteti), s meghatározott magatartási szabályokat is alkalmazhat. A magyar büntetőeljárásban nem fűződik az ügyészség határozatához a fent említett kizáró hatás, azaz nem kizárt a büntetőeljárás újbóli megindítása. Az Európai Bíróság vizsgált ítélete nyomán viszont azon terhelten szemben, akivel szemben a vádemelést elhalasztották, aminek eredményes elteltét követően szűnik meg az eljárás, más tagállamban a SVE 54. cikke alapján – ugyanazon cselekmény miatt – nem lehet újabb eljárást indítani.

Az *ügyészi megrovással* járó nyomozás megszüntetését is ide lehet sorolni, mivel a megrovás mint büntetőjogi intézkedés illeszkedhet a SVE 54. cikkének szankció-fogalmába, s azt a határozat kézbesítésével végrehajtottnak kell tekinteni.

Ha tehát a fentieket elfogadjuk, és az ügyész határozatait felruházzuk a ne bis in idem hatással, akkor következményként azt is el kell fogadni, hogy lényegében jogerő-képessé is tesszük azt. Sajátos helyzetet eredményezhet azonban ez, mivel könnyen elképzelhető, hogy a belső jogban továbbra sem fűződik majd jogerő az ügyész határozatához, így újabb tagállami büntetőeljárás indításának nem lesz akadálya, de annak – az uniós jogi rendelkezés miatt – igen, hogy másik tagállamban eljárást indítsanak. Nem szükséges különösebb magyarázat annak belátásához, hogy ez nagyfokú igazságtalanságot eredményez, illetve másfelől visszaélésre (vagy például büntetőjogi forum shoppingra) is alkalmat adhat, ezért az ilyen határozatok esetén tisztán belső tagállami viszonylatban is biztosítani kell a kizáró hatást.

⁴³ Lásd Tremmel Flórián: Magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2001. 454.o.; Cséka Ervin/Fantoly Zsanett/Hegedűs István/Kovács Judit/Maráz Vilmosné: A büntetőeljárás jog alapvonalai II. Bába, Szeged, 2004. 165.o.

3. Előzetes döntéshozatal és a magyar büntetőeljárás

A 2003. évi XXX. törvény az előzetes döntéshozatali eljárásra tekintettel új felfüggesztő okot vezetett be a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénybe [266. § (1) bek. c) pont], melynek értelmében, a bíróság az eljárást hivatalból vagy indítványra felfüggeszti, ha az Európai Unióról szóló Szerződésben, illetve az Európai Közösséget létrehozó Szerződésben foglalt szabályok szerint az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárását kezdeményezi. E határozatban meghatározza azt a kérdést, amely az Európai Bíróság előzetes döntését igényli, valamint – a feltett kérdés megválaszolásához szükséges mértékben – ismerteti a tényállást és az érintett magyar jogszabályokat. A határozatot az Európai Bíróságnak, továbbá tájékoztatásul az Igazságügyi Minisztériumnak is megküldi.

Az új felfüggesztési ok formailag megkönnyítheti a magyar büntetőbíróság dolgát, de fontos látni, hogy ennek hiányában is éppúgy lehetősége (joga) lenne az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére, mivel az a közösségi (uniós) jogból fakadó „sui generis eljárás” (Blutman⁴⁴). A hazai szakirodalom⁴⁵ egyébként igen kritikusan szól a törvénymódosításról, különösen az előzetes döntéshozatal kezdeményezésére vonatkozó indítványozási joggal kapcsolatos széles körű jogorvoslati lehetőség, illetőleg a fentebb is említett kötelező felfüggesztési ok miatt.

Megjegyzendő azonban, hogy az Európai Bírósághoz fordulás bírói szakra korlátozása nem annyira evidencia, mint ahogy azt az indokolás tartalmazza („egyértelművé kell tenni azt, hogy az Európai Bírósághoz fordulás miatt felfüggesztésnek csak a bírói szakban van helye”), mivel az EKSZ azon esetekről szól, amelyek a tagállami bíróság előtt⁴⁶ merülnek fel, s nem kifejezetten a „bírói szakaszt” említi. E fogalmi megkülönböztetésnek abból a – nem lényegtelen – szempontból lehet jelentősége, hogy elvileg kérdéses lehet, vajon a nyomozás szakaszában eljáró bíróságra (nyomozási bíróra) vonatkozik-e az EKSZ szerinti előzetes döntéshozatal kezdeményezésének lehetősége? Az előzetes döntéshozatali eljárás a közösségi (uniós) jog intézménye, s annak értelmében nem kizárt ilyen esetben sem az eljárás kezdeményezése, így a magyar nyomozási bíró is élhetne ezzel a jogával – vonatkozó Be. rendelkezés híján is. Kétségtelen azonban, hogy a nyomozati szakban a bíróság feladata más, mint az eljárás későbbi szakaszában, de ez a közösségi jog szempontjából – ha az eset mutat közösségi vonatkozást – irreleváns. Az is bizonyos ugyanakkor, hogy még ha lehet is a nyomozati szakban előzetes döntéshozatalt kezdeményezni, a terhelt további érdekei, illetve a nyomozás célja az eljárás felfüggesztésével szemben állna.⁴⁷

Mindenesetre nagy jelentősége van az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésének, s amennyiben az eljáró büntetőbíró nem fordul az Európai

⁴⁴ Blutman László.: Az eljárásjogi törvények újabb módosítása és az uniós jog. Európai Jog 2003/5 12.o.

⁴⁵ Lásd pl. Blutman i.m.; Osztovits András: Jogharmonizációs délibáb – megjegyzések a 2003. évi XXX. törvényhez. Európai Jog 2003/5 21-27.o.

⁴⁶ „Gericht” / „before any court or tribunal” / „ante un órgano jurisdiccional”.

⁴⁷ A problematikát hasonlóan tárgyalja Blutman i.m. 17-18.o.

Bírósághoz, és olyan értelmet ad valamely közösségi jogi rendelkezésnek (kötelező esetben), amely a közösségi jog személyi hatálya alatt (is) álló terhelt elítéléséhez vezet vagy valamely rendelkezést nem vesz figyelembe, ezzel egyben Magyarország szerződésszegésért való felelősségét (EKSZ 10. cikk, 226. cikk) is megalapozza, azon túlmenően, hogy az elítéltnak igénye keletkezik az ilyen elítélés alóli „mentesülésre”.

Megállapítható, hogy az uniós jog a büntetőjog alkalmazásában is elemi jelentőséghez juthat. Megítélésem szerint a mai viszonyok között a gyakorlat jogásza, az érintettség hiányának téves feltételezésében, nem tulajdonítanak kellő fontosságot sem önmagában e témakörnek, sem pedig tanulmányozásának, pedig a büntetőeljárás alá vont személy cselekményének megítélését, az alkalmazott jogkövetkezményeket és a büntetőeljárási kereteket – a jogalkotástól és a mindenkori joghelyzettől függetlenül – modifikálhatja az uniós jog.

Valószínűnek tartom, hogy legelőször a védők fogják megérezni az „uniós védekezés” ízt, s elsajátítani azt a tudásanyagot és technikát, amellyel adott esetben sikerre vihetik védenekik ügyét, de az ügyészek és a bírák kiváló felkészítésére is égető szükség van.

Minden magyar büntetőbírónak fel kell készülnie tehát arra a napra, amikor először hallja meg tárgyalótermében az uniós jogra való hivatkozást, ti. ilyesmit, hogy „védencem magatartása az ilyen számú közösségi rendelet előírásainak megfelelt” vagy hogy „védencem cselekménye az olyan számú irányelv alapján nem büntethető”, illetve hogy „az uniós jog szerint helyesen járt el védencem”. Várható, hogy nagyon hamar meg fog jelenni a terhelti/védői oldalon az uniós joggal össze nem egyeztethető nemzeti norma alkalmazási tilalmára vagy épp a „közösségű” (esetleg „uniókonform”) jogértelmezésre való hivatkozás⁴⁸. Emiatt az eljáró bíróságnak egyfelől képesnek kell lennie annak megítélésére, hogy az efféle hivatkozás (illetve az előzetes döntéshozatal kezdeményezésének indítványozása) mikor indokolt s mikor irányul csupán az eljárás elhúzására, másrészt azonban hivatkozás hiányában is fel kell ismernie az uniós jogi kapcsolódást, hogy az esetleges jogértelmezési szükségletnek eleget tegyen az előzetes döntés kérésével.

⁴⁸ Már meg is van az első, magyar büntetőeljárásban felmerült előzetes döntéshozatali előterjesztés, amelyet egy a Btk. 269/B.§ (önkényuralmi jelképek használata) miatt folytatott eljárásban terjesztettek elő. A végzés szövege olvasható a Legfelsőbb Bíróság honlapján (is): www.lb.hu

